

AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT LIIKETALOUDEN ALALLA

Tietoa ja työelämän näkökulmaa

Sanna Hietalahti

Kehittämishankeraportti
Toukokuu 2010

Tekijä(t) HIETALAHTI, Sanna	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	Päivämäärä 21.05.2010
	Sivumäärä 32	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT LIIKETALouden ALALLA, Tietoa ja työelämän näkökulmaa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) NISKANEN, Annu		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeella oli kaksi päätavoitetta. Oman osaamisen lisäämiseen tähtäävä tavoite oli hankkia monipuolista ja ajantasaista tietoa ammattiosaamisen näytöistä ja selvittää, millaisia kokemuksia ammattiosaamisen näytöistä on saatu liiketalouden alalla. Toinen tavoite oli tarkastella liiketalouden alan ammattiosaamisen näyttöjä työelämän näkökulmasta ja pohtia, kuinka ammattiosaamisen näytöissä voitaisiin huomioida työelämän tarpeet aikaisempaa paremmin.</p> <p>Kehittämishankeraportin alkuun on koottu ammattiosaamisen näyttöihin liittyvää yleistä teoriaa. Teoriaa seuraa kuvaus ammattiosaamisen näytöistä liiketalouden alalla. Työn loppuun on pohdittu ammattiosaamisen näyttöjä liiketalouden alalla työelämän näkökulmasta. Lisäksi on esitetty kehittämissuhteita ammattiosaamisen näyttöjen työelämävastaavuuden lisäämiseksi.</p> <p>Ammattiosaamisen näytöt ovat tiivistäneet oppilaitosten ja työelämän välistä yhteistyötä liiketalouden alalla. Työelämän näkökulmasta näytöt sisältävät liikaa paperitöitä ja arviointi koetaan haastavana. Koko koulutuskenttää pidetään sekavana. Ammattiosaamisen näytöt ovat parantaneet opiskelijoiden opiskelumotivaatiota ja tämä näkyy myös työssäoppimispaikoissa. Näytöt myös mahdollistavat työpaikkaohjaajien oman työn kehittämisen.</p> <p>Oppilaitokset voivat lisätä ammattiosaamisen näyttöjen työelämälähtöisyyttä monin eri tavoin. Työssäoppimispaikkoja tulee ohjeistaa mahdollisimman selkeästi ja käytännönläheisesti. Ohjaavalla opettajalla tulee olla riittävästi aikaa ja innostusta perehdyttää työpaikkaohjaaja tehtäväänsä. Ammattiosaamisen näytön arviointi tulee käsitellä huolellisesti ja arviointiin liittyvät kriteerit täytyy avata ja konkretisoida. Oppilaitosten on tärkeää pitää työpaikkaohjaajista ja työssäoppimispaikoista hyvää huolta ja ottaa niitä mukaan näyttöjen ja koko opetuksen suunnitteluun.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Ammattiosaamisen näytöt, liiketalouden ala, työelämälähtöisyys		
Muut tiedot		

Author(s) HIETALAHTI, Sanna	Type of publication Development project report	Date 21.05.2010
	Pages 32	Language Finnish
	Confidential ☐ Until	Permission for web publication ☒
Title VOCATIONAL SKILLS DEMONSTRATIONS IN THE FIELD OF BUSINESS AND ADMINISTRATION Information and Viewpoints of Working Life		
Degree Programme Vocational Teacher Education		
Tutor(s) NISKANEN, Annu		
Assigned by		
Abstract This development project had two main goals. Firstly, to improve my own skills I wanted to achieve versatile and up-to-date information on vocational skills demonstrations and to study the experiences gathered of them in the field of business and administration. Secondly, my goal was to study vocational skills demonstrations from the viewpoint of working life and to discuss ways to better take the needs of working life into consideration. This report starts with general background theory followed by the description of vocational skills demonstrations in working life. Finally, the viewpoint of working life is discussed. Furthermore, suggestions are provided to further develop the correspondence between vocational skills demonstrations and working life. Vocational skills demonstrations have intensified the cooperation between schools and working life. From the viewpoint of working life vocational skills demonstrations involve too much paperwork and assessment is regarded to be challenging. The field of education as a whole is considered to be confusing. Vocational skills demonstrations have improved students' motivation. This has also been noticed in work places. Furthermore, vocational skills demonstrations enable the development of the work of workplace instructors. There are many ways the schools can improve the correspondence between vocational skills demonstrations and working life. The instructions provided for the on-the-job learning workplaces should be as clear and concrete as possible. The teacher in charge should have enough time and enthusiasm to initiate the workplace instructor into his/her duties. The assessment of vocational skills demonstrations should be made carefully and the assessment criteria should be made clear and concrete. It is important that the schools take care of their workplace instructors and workplaces and also involve them in the planning of vocational skills demonstrations and also training as a whole.		
Keywords Vocational skills demonstrations, Business and Administration, working life correspondence		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT	4
2.1 Yleistä ammattiosaamisen näytöistä	4
2.1.1 Ammattiosaamisen näyttöjen hyödyt	5
2.2 Ammattiosaamisen näytöt osana opetussuunnitelmaa	6
2.3 Toimielin ja sen tehtävät	7
2.4 Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelu	8
2.4.1 Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma	9
2.4.2 Aikaisempien opintojen hyväksiluku	10
2.4.3 Ammattiosaamisen näytöt ja työssäoppiminen	10
2.5 Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi	11
2.5.1 Arvioinnin kohteet	12
2.5.2 Arviointiprosessi	12
2.5.3 Arvioinnin oikaisu	14
2.6 Arviointitiedon tallentaminen ja todistukset	15
2.7 Opiskelijoiden ohjaus ja tukeminen	16
3 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT JA TYÖELÄMÄ	19
4 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT LIIKETALouden ALALLA SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTOSSA	20
4.1 Toimielin	21
4.2 Ammattiosaamisen näytöt ja työssäoppiminen	21
4.3 Ammattiosaamisen osoittaminen	22
4.4 Näyttöjen arviointi	23

4.5 Työelämäyhteistyö ja opiskelijoiden oppiminen.....	24
5 POHDINTA	25
5.1 Yhteenveto.....	29
5.2 Kehittämishankkeen arviointi.....	29
LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Toimiessani opetustehtävissä toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa, tiedossa oli, että näytöt ovat tulossa osaksi nuorisoasteen koulutusta.

Työssäni tutustuin silloin aikuisille suunnattuihin näyttötutkintoihin ja näyttötutkintojärjestelmään, mutta vaihdoin työtehtäviä ennen kuin nuorten näytöt toteutuivat käytännössä. Kehittämishankkeeni aiheena ovatkin ammattiosaamisen näytöt. Pääpaino työssäni on oman koulutusalan eli liiketalouden perustutkinnon ammattiosaamisen näytöissä.

Kehittämishankkeellani on kaksi päätavoitetta. Oman osaamiseni ja tietämykseni kasvattamiseen tähtäävä tavoite on hankkia monipuolista ja ajantasaista tietoa ammattiosaamisen näytöistä. Haluan myös selvittää, millaisia ammattiosaamisen näytöt ovat omalla ammattialallani eli liiketalouden alalla Savon ammatti- ja aikuisopistossa ja millaisia käytännön kokemuksia näytöistä on saatu.

Savon ammatti- ja aikuisopiston yhtenä keskeisenä pedagogisena lähtökohtana ja kehittämisen kohteena on koulutuksen lähentäminen ympäröivään maailmaan, erityisesti työelämään (Liiketalouden perustutkinnon, merkonomien opetussuunnitelma 2006, 10.) Ammatillisten perustutkintojen perusteiden uudistamistyössä yhtenä lähtökohtana on ollut ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuuden lisääminen.

Kehittämishankkeeni toinen tavoite onkin tarkastella ammattiosaamisen näyttöjä työelämän näkökulmasta. Tarkoitukseni on pohtia, kuinka ammattiosaamisen näytöissä voitaisiin huomioida työelämän tarpeet aikaisempaa paremmin. Tässäkin tarkastelen asiaa liiketalouden alan näkökulmasta mutta pohdinta on yleistettävissä myös muille aloille.

Tavoitteeni on, että kehittämishankkeeni ansiosta minun on helpompi palata jossakin vaiheessa opetustehtäviin liiketalouden alalle. Ennen kehittämishankkeeni työstämistä, tietämykseni ammattiosaamisen näyttöihin liittyen ei ole ajan tasalla. Toivon myös, että kehittämishankeraporttini ansiosta oppilaitosten on helpompi ymmärtää työelämän näkökulmaa

ammattiosaamisen näyttöihin liittyen. Kehittämishankeeni avulla oppilaitokset voivat saada ideoita näyttöprosessin kehittämiseen työelämälähtöisempään suuntaan.

Kehittämishankeraporttini alkuun olen koonnut ammattiosaamisen näytöistä kirjoitettua yleistä teoriaa. Olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman monipuolista lähdeaineistoa. Teoriaa seuraa kuvaus ammattiosaamisen näytöistä liiketalouden alalla Savon ammatti- ja aikuisopistossa. Työn lopuksi pohdin ammattiosaamisen näyttöjä liiketalouden alalla työelämän näkökulmasta ja pyrin löytämään kehittämissuhteita, joiden avulla oppilaitosten ja työelämän välinen yhteistyö näyttöihin liittyen voisi parantua.

2 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT

Ammattiosaamisen näytöt tulivat osaksi ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteiden mukaista koulutusta elokuussa 2006. Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia säätelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta muutoksineen (L 630/1998, L 479/2003, L 601/2005, A 811/1998, A 603/2005) sekä Opetushallituksen määräys (M 32/011/2005) ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteista. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 6.)

2.1 Yleistä ammattiosaamisen näytöistä

Ammattiosaamisen näytöllä tarkoitetaan koulutuksen järjestäjän ja työelämän yhdessä suunnittelemaa, toteuttamaa ja arvioimaa työtilannetta tai työprosessia. Näytön tavoitteena on, että opiskelija osoittaa tekemällä käytännön työtehtäviä mahdollisimman aidoissa työtilanteissa, miten hyvin hän on saavuttanut opetussuunnitelman perusteiden ammatillisten opintojen tavoitteissa määritellyn työelämän edellyttämän ammattitaidon. Ammattiosaamisen näytöt ovat osa opiskelijan arviointia. Niillä on ratkaiseva

merkitys ammatillisten opintokokonaisuuksien arvosanan muodostumisessa. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 6.)

Opiskelijat antavat ammattiosaamisen näytön kaikista ammatillisten opintojen opintokokonaisuuksista (90 ov). Poikkeuksen muodostavat ne valinnaiset opinnot, jotka sisällöltään ovat yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. Näitä opintoja ei arvioida näytöillä. Koulutuksen järjestäjän päätöksellä ammattiosaamisen näyttö voidaan antaa myös vapaasti valittavista opinnoista (10 ov), jos opinnot ovat ammatillisia. Yhteisistä opinnoista (20 ov) erillisiä näyttöjä ei anneta. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 6.)

2.1.1 Ammattiosaamisen näyttöjen hyödyt

Ammattiosaamisen näytöillä pyritään lisäämään ammatillisen koulutuksen laatua. Koulutuksen laadun parantumista voidaan tarkastella sekä opiskelijan, koulutuksen järjestäjän ja opettajan että työelämän näkökulmasta.

Opiskelijan näkökulmasta ammattiosaamisen näytöt

- yksilöllistävät opiskelua ja lisäävät opiskelun tavoitteellisuutta
- yhdenmukaistavat arviointia
- lisäävät koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja käytännönläheisyyttä
- mahdollistavat ammatillisen osaamisen näyttämisen käytännössä
- parantavat työllistymistä. (Miksi näytöt otetaan käyttöön? 2010.)

Koulutuksen järjestäjän ja opettajan näkökulmasta ammattiosaamisen näytöt

- suuntaavat opetusta ja arviointia opetussuunnitelman perusteiden ja muuttuvan työelämän tarpeiden mukaiseksi
- tuovat suunnitelmallisuutta koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyöhön
- kehittävät ja monipuolistavat opiskelijan arviointia ja arviointimenetelmiä
- lisäävät opettajien yhteistyötä
- tiivistävät oppilaitoksen työelämäyhteyksiä
- parantavat työssäoppimisen laatua
- kehittävät opettajan ammattitaitoa

- vahvistavat oppilaitoksen tehtävää alueellisena kehittäjänä
- lisäävät oppilaitosten välistä yhteistyötä
- antavat välineitä itsearviointiin ja tietoa koulutuksen kehittämisen pohjaksi. (Miksi näytöt otetaan käyttöön? 2010.)

Työelämän näkökulmasta ammattiosaamisen näytöt

- antavat mahdollisuuden korostaa aiempaa enemmän työelämälle tärkeää osaamista ja vaikuttaa siihen, millaisia työntekijöitä alalle valmistuu
- parantavat alalle valmistuvien työntekijöiden ammatillista osaamista
- auttavat rekrytoinnissa
- varmistavat ammatillisen koulutuksen tasalaatuisuuden eri oppilaitoksissa. (Miksi näytöt otetaan käyttöön? 2010.)

Ammattiosaamisen näytöt siis edistävät oppilaitoksen ja työelämän välistä yhteistyötä. Tätä kautta opetuksen työelämälähtöisyys lisääntyy. Kehityksestä hyötyvät myös opiskelijat, jotka oppivat työelämän tänä päivänä edellyttämiä taitoja käytännönläheisesti ja tavoitteellisesti. Opettajille ammattiosaamisen näytöt tarjoavat mahdollisuuden oman osaamisen ja ammattitaidon ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

2.2 Ammattiosaamisen näytöt osana opetussuunnitelmaa

Oppilaitoksen opetussuunnitelma rakentuu yhteisestä osasta ja tutkintokohtaisista osista. Opetussuunnitelman yhteinen osa määrittää toimintatavat opetuksen suunnittelulle ja toteutukselle. Yhteisestä osasta löytyvät myös ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisen, opiskelijan arvioinnin sekä työssäoppimisen periaatteet. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa määritellään henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet sekä osaamisen tunnustamisen käytänteet. Lisäksi siitä löytyvät erityisopetuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämisen periaatteet. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

Opetussuunnitelman tutkintokohtaisissa osissa määritellään, kuinka opinnot ja ammattiosaamisen näytöt tutkinnoittain ja opintokokonaisuuksittain järjestetään ja arvioidaan. Suunnitelmat määrittävät kuka tai ketkä päättävät ammattiosaamisen näytön arvioinnista, missä näyttö toteutetaan ja miten näytöt annetaan. Tutkintokohtaiset osat sisältävät myös opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelman. Suunnitelmasta löytyvät opintokokonaisuuksittain kaikki arvosanojen saamiseksi vaadittavat opintosuoritukset. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

Opetussuunnitelman tavoitteiden ja opiskelijan omien opiskelu- ja kehittymistavoitteiden pohjalta opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma HOPS. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tavoitteena on sitouttaa ja motivoida opiskelijaa omien opintojensa suunnitteluun, toteuttamiseen ja itsearviointiin. Henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat toimivat opiskelijoiden henkilökohtaisena työvälineenä ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelussa ja seurannassa. (Keränen 2007, 36.)

Opetushallitus on uudistanut vuosina 2006 – 2010 kaikkien ammatillisten perustutkintojen perusteet ja uudet suunnitelmat otetaan käyttöön viimeistään 1.8.2010. Uudistuksessa ammattiosaamisen näytön perusteet on integroitu opetussuunnitelmien perusteisiin. Perusteiden uudistamisen lähtökohtana on ollut perustutkintojen tutkintorakenteen uudistaminen työelämän osaamistarpeiden muutosten pohjalta. Tutkintojen työelämävastaavuutta ja osaamisperusteisuutta on vahvistettu. Perusteiden rakennetta ja tutkinnon osien sekä opintojen muodostumista, tavoitteita, ammattitaitovaatimuksia sekä arvioinnin kohteita ja arviointikriteereitä on tarkistettu. (Opetushallitus 2010.)

2.3 Toimielin ja sen tehtävät

Laki edellyttää, että koulutuksen järjestäjä asettaa toimielimen tai useampia toimielimiä ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua ja toteuttamista varten

(L 601/2005 25 a §). Toimielin voi olla monialainen, alakohtainen, tutkintokohtainen tai koulutusohjelmakohtainen. Toimielin koostuu koulutuksen järjestäjän edustajista, opettajista, opiskelijoista sekä kyseisen alan tai kyseisten alojen työ- ja elinkeinoelämän edustajista. Tavoitteena on, että työnantaja ja työntekijöitä on toimielimessä yhtä paljon. Toimielimen jäsenet, puheenjohtaja mukaan lukien, nimetään enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 18–22.)

Toimielimen tehtävänä on:

- hyväksyä koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman osana olevat suunnitelmat ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista
- valvoa näyttötoimintaa
- valvoa ammattiosaamisen näyttöjen periaatteiden toteutumista
- nimetä ammattiosaamisen näyttöjen arvioijat
- allekirjoittaa näyttötodistukset
- käsitellä opiskelijan arviointia koskevat oikaisuvaatimukset. (Ylitervo 2006.)

2.4 Ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelu

”Ammattiosaamisen näyttö on normaalia työpaikan toimintaa ja ”arkitodellisuutta”” (Opastusta työpaikoille.)

Ammattiosaamisen näyttöjen onnistumisesta vastaavat yhdessä koulutuksen järjestäjä ja oppilaitosten johto, opettajat, opiskelijat sekä työelämän edustajat, kuten työnantajat ja työpaikkaohjaajat. Työ vaatii eri osapuolten sitoutumista, ja oppilaitoksissa ja työelämässä toimivien henkilökohtaista yhteydenpitoa. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on luoda mahdollisuudet yhteistyölle organisoimalla toimintaa ja varmistamalla opettajille sekä muulle henkilöstölle riittävät resurssit työelämäyhteistyöhön. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 16.)

2.4.1 Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma

Toimielimen hyväksytyä opetussuunnitelman osana olevat suunnitelmat ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista, ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelu voidaan toteuttaa opiskelija- ja työssäoppimispaikkakohtaisesti. Opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kirjataan ammattiosaamisen näyttöihin ja työssäoppimiseen liittyvät valinnat. Henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa määritellään

- millaisia näyttöjä opiskelija suorittaa
- minkä osan näyttötilanteet kattavat näytettävästä opintokokonaisuudesta
- arvioinnin kohteet ja kriteerit
- näytön ajankohta
- miten aiemmin hankittu osaaminen tai suoritettut ammattiosaamisen näytöt tunnustetaan. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 40.)

Lisäksi henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kirjataan kuinka näyttöä täydennetään, mikäli opiskelijalle suunniteltu näyttö ei ole riittävän kattava. Joskus ammattiosaamisen näyttö voidaan antaa osanäyttöinä esimerkiksi niin, että osa opintokokonaisuuden osaamisesta näytetään työpaikalla ja osa oppilaitoksessa. On myös sellaisia näyttötilanteita, joissa on mahdollista osoittaa useampien opintokokonaisuuksien keskeinen osaaminen yhdellä kertaa. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 40.)

Jos ammattiosaamisen näytöt järjestään työpaikalla, opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma laaditaan yhdessä työelämän edustajien kanssa. Näyttöjä suunniteltaessa työpaikkojen olosuhteet on huomioitava ja jokaisen työpaikan kohdalla on selvitettävä, mitä osaamista työpaikalla on mahdollista näyttää. Arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit ovat opintokokonaisuuksittain kaikille opiskelijoille samat, mutta työpaikan luonne ja olosuhteet ratkaisevat, miten kattavasti ne voidaan työpaikalla näyttää ja arvioida. Tarvittaessa opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan

kirjataan, kuinka opintokokonaisuuden arviointia tarvittaessa täydennetään osanäytöillä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 40.)

2.4.2 Aikaisempien opintojen hyväksiluku

Opiskelijalle voidaan hyväksiluke ammatillisia opintoja aiemmin suoritetusta perustutkinnosta. Jos aiemmin suoritettuihin perustutkintoihin ei ole vielä sisältynyt ammattiosaamisen näyttöjä, merkitään näyttötodistukseen kyseisten opintojen kohdalle opintokokonaisuuden nimi ja laajuus sekä maininta siitä, että opinnot on suoritettu ennen ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottoa. Opiskelijan aiemmin muualla suorittamat koko opintokokonaisuuden kattavat näytöt merkitään näyttötodistukseen. Näissä tapauksissa todistukseen lisätään viitteeksi arvioinnin antaneen oppilaitoksen nimi. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 40.)

2.4.3 Ammattiosaamisen näytöt ja työssäoppiminen

Ammattiosaamisen näytöt pyritään järjestämään ensisijaisesti työssäoppimisjaksolla, jotta opiskelijat pääsevät osoittamaan osaamistaan oikeassa työympäristössä. Työssäoppimisjakson aluksi opiskelija tutustuu työyhteisöön, oppii uusia taitoja ja harjaantuu jo opitussa. Kun työtehtävät ja niihin liittyvät oheistoiminnot on opittu, opiskelijan työskentelyä arvioidaan hänen toimiessaan työpaikan tavanomaisissa tehtävissä. Työpaikkaohjaaja seuraa opiskelijan näyttöä ja osallistuu arviointikeskusteluun. Ammattiosaamisen näytössä opiskelija voi osoittaa osaamistaan työssäoppimisjakson tavoitteita laajemmin. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 42.)

Joskus ammattiosaamisen näyttöjä ei voida toteuttaa työssäoppimispaikoilla. Näyttöpaikkana voivat olla myös muut työpaikat, oppilaitosten työtilat tai muut oppilaitokset. Oppilaitosnäyttöinä voidaan toteuttaa esimerkiksi työpaikoilla vaikeasti toteutettavat näytöt, näyttöjen täydentämiset tai hylättyjen näyttöjen uusinnat. Pääasia on, että osaamista osoitetaan tekemällä käytännön työtehtäviä. Koulutuksen järjestäjän asettama toimielin hyväksyy opetussuunnitelman osana olevan suunnitelman ammattiosaamisen

näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista. Siten toimitteellisesti hyväksyy myös suunnitelmat oppilaitoksessa toteutettavista ja arvioitavista näytöistä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 42.)

Ammattiosaamisen näyttö suunnitellaan niin, että sen aikana on mahdollista luotettavasti arvioida osaaminen, joka on suunniteltu ammattiosaamisen näytöllä arvioitavaksi. Ammattiosaamisen näyttöjen kesto riippuu siis työstä tai työtehtävistä, joita suorittamalla opiskelija osoittaa osaamistaan. Opiskelijan osaaminen varmistetaan ennen näyttöön osallistumista. Ammattiosaamisen näytön aikana opiskelija saa kysyä neuvoja tai arvioija voi tarvittaessa opastaa opiskelijaa. Opiskelijan tulee kuitenkin olla tietoinen ohjauksen vaikutuksesta ammattiosaamisen näytön arviointiin. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 42.)

2.5 Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi

”Ammattiosaamisen näytöissä opiskelija osoittaa osaamistaan, ei osaamattomuuttaan!” (Opastusta työpaikoille.)

Ammattiosaamisen näytön arvioinnin lähtökohtana on ammatillisen perustutkinnon perusteissa määritetty työelämän edellyttämä ammattitaito. Oppimistulosten arviointi on tavoitelähtöistä ja kriteeriperusteista. Arvioinnin perustana ovat opetussuunnitelman perusteissa määritetyt osaamistavoitteet. Oppimistulosten arviointi on kokonaisvaltaista ammatillisen osaamisen arviointia eli arvioidaan toiminnallista osaamista, tiedollista osaamista, sosiaalista osaamista ja reflektiivistä osaamista. Arviointi kohdistuu sekä osaamiseen että osaamista tuottaviin prosesseihin. (Arvioitava osaaminen näytöissä 2010.) Ammattiosaamisen näytöissä on keskeistä, että myös opiskelija itse arvioi osaamisensa. Itsearviointissa opiskelija vertaa osaamistaan asetettuihin tavoitteisiin ja arviointikriteereihin. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 45.)

2.5.1 Arvioinnin kohteet

Arviointiasteikko ammattiosaamisen näytöissä on kolmiportainen: kiitettävä (3), hyvä (2) ja tyydyttävä (1). Tutkinnon perusteissa on tutkinnon osittain esitetty arvioinnin kohteet (mitä arvioidaan) ja arviointikriteerit (miten osataan) tyydyttävän, hyvän ja kiitettävän tasoille. Arviointi kohdistuu työprosessin, työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin, työn perustana olevan tiedon ja elinikäisen oppimisen avaintaitojen hallintaan. Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky ja yrittäjyys, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka sekä aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit. Arvioinnin kohteessa elinikäisen oppimisen avaintaidot arvioidaan seuraavat neljä avaintaitoa: oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka sekä terveys, turvallisuus ja toimintakyky. Muut avaintaidot arvioidaan työprosessin, työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin tai työn perustana olevan tiedon hallinnan yhteydessä. (Liiketalouden perustutkinto, merkonomi. Ammatillisen perustutkinnon perusteet 2009, 234.)

Kussakin ammattiosaamisen näytössä arvioitavina ovat ne kohteet, joista arvioija pystyy tekemään luotettavia havaintoja näyttöä seuraamalla. Kaikkia opetussuunnitelman perusteiden mukaisia arvioinnin kohteita ei arvioida kaikissa näytöissä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 44.)

2.5.2 Arviointiprosessi

Tavoitteena on, että ammattiosaamisen näyttöjen arviointiin osallistuvat opettaja, työelämän edustaja (työpaikkaohjaaja) ja opiskelija. Arvioinnissa pyritään kuitenkin joustavuuteen: näyttöä ohjaavat ja seuraavat joko työelämän edustaja tai opettaja tai molemmat. Arviointikeskusteluun osallistuvat aina sekä opiskelija että opettaja tai työelämän edustaja tai molemmat. Näytön arvosanasta päättävät koulutuksen järjestäjän asettaman toimielimen osoittamat opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen. Opintokokonaisuuden, jonka osa näyttö on, arvosanasta päättävät

arvioitavista opinnoista vastaava opettaja tai opettajat. (Ammattiosaamisen näytöt.)

Ennen ammattiosaamisen näyttöä sovitaan yhdessä, mikä työtehtävä näytössä suoritetaan ja mitkä ovat arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit. Arvioija kerää tietoa opiskelijan osaamisesta työntekoa seuraamalla ja havainnoimalla etukäteen sovittuja arvioinnin kohteita. Työn tuotosta voidaan arvioida aistinvaraisesti tai esimerkiksi mittaamalla. Arvioija voi halutessaan haastatella opiskelijaa työn päätyttyä ja tehdä arviointia täydentäviä kysymyksiä. Asiakkailta ja muilta työntekijöiltä saatu palaute opiskelijan osaamisesta on tärkeää tietoa ammattiosaamisen näytön arvioinnissa. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 45.)

Arvioijat tallentavat havaintonsa arviointilomakkeelle. Jos työpaikalla on vaikeaa käyttää arviointilomaketta, voi työpaikkaohjaaja ammattiosaamisen näytön jälkeisessä arviointikeskustelussa kuvata opiskelijan työskentelyä joko suullisesti tai kirjallisesti. Tämän kuvauksen pohjalta opettaja, opiskelija ja työpaikkaohjaaja katsovat yhdessä kriteereistä, mille osaamisen tasolle ammattiosaamisen näyttö asettuu. Ammattiosaamisen näytöissä myös opiskelija itse arvioi osaamisensa. Itsearviointi tehdään arviointilomakkeelle tai arviointikeskustelussa kuvaamalla omaa suoriutumista näytössä. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 45.)

Ammattiosaamisen näytön jälkeen käydään arviointikeskustelu, joka on arvioinnista päättämisen lähtökohta. Arviointikeskusteluun osallistuu aina opiskelija sekä opettaja ja mahdollisuuksien mukaan työelämän edustaja. Opettajan tehtävänä on varmistaa, että arviointi tapahtuu sovittujen arvioinnin kohteiden ja arviointikriteerien mukaisesti. Arviointikeskustelu aloitetaan useimmiten opiskelijan itsearvioinnilla ja sen jälkeen kuullaan työelämän edustajan näkemys. Opettaja esittää oman näkemyksensä viimeisenä. Keskustelun tuloksena saadaan perusteet arvosanapäätökselle ja tallennetaan arvioinnin perustana oleva arviointiaineisto. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

Koulutuksen järjestäjän asettaman toimielimen määräämät opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen päättävät ammattiosaamisen näytön arvosanasta. Arvosana tallennetaan opintokokonaisuuksittain ja arviointikohteittain arviointilomakkeelle. Nämä arvosanat kootaan tutkintotodistukseen sisältyvään näyttötodistukseen. Opintokokonaisuuden arvosanasta päättävät opettaja tai opettajat. Arvosana muodostuu ammattiosaamisen näytön ja muun arvioinnin perusteella. Arvosanat kootaan tutkintotodistukseen sisältyvään päättötodistukseen. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

Arviointiaineisto säilytetään vähintään kuusi kuukautta ja opiskelijalla on tilaisuus tutustua aineistoon. Opiskelijalle on myös järjestettävä mahdollisuus uusintaan tai arvosanan korottamiseen. (Peltola 2006.) Uusinta tarkoittaa tilannetta, jossa opiskelija ei ole saanut ammattiosaamisen näytöstä hyväksyttävää arvosanaa eli hänen näytössään osoittamansa osaaminen on jäänyt alle T1-tason. Arvosanan korottamisesta on kysymys, kun opiskelija on saanut ammattiosaamisen näytöstä hyväksytyin arvosanan mutta hän haluaa korottaa saamaansa arvosanaa. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 47.)

2.5.3 Arvioinnin oikaisu

Opiskelija voi vaatia arvioinnin oikaisua, jos hän katsoo, että ammattiosaamisen näytön arvosana on annettu virheellisin perustein eikä se ole totuudenmukainen. Opiskelija voi pyytää arvioinnin oikaisua suullisesti tai kirjallisesti rehtorilta tai arvioinnin suorittaneelta opettajalta tai muulta arvioinnin tehneeltä henkilöltä. Oikaisupyyntö tulee tehdä 14 päivän kuluessa siitä hetkestä, jolloin opiskelijalla on ollut tilaisuus saada arvioinnin tulokset sekä arviointiperusteiden soveltaminen omalta kohdaltaan tietoonsa. Jos opiskelija on tyytymätön rehtorin tai arvioinnin tehneen henkilön tekemään oikaisupäätökseen, hän voi hakea siihen kirjallisesti oikaisua toimielimeltä 14 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon päätöksestä. Toimielin voi velvoittaa toimittamaan uuden arvioinnin, jos arviointipäätös on sen näkemyksen mukaan ilmeisesti virheellinen. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

2.6 Arviointitiedon tallentaminen ja todistukset

Perustelut ammattiosaamisen näytön arvioinnille ja näyttötodistukseen kirjattavat tiedot tallennetaan arviointikeskustelun aikana esimerkiksi erilaisille arviointilomakkeille. Arvioinnin tallentaminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa opintokokonaisuuden keskeinen osaaminen näytetään osanäyttöinä. Jokaisen osanäytön arviointi vaikuttaa opintokokonaisuuden ammattiosaamisen näytön arvosanaan. Päätös arvosanasta syntyy osanäytöistä tallennetun arviointiaineiston perusteella. Näyttötilanne voi olla myös niin laaja, että näytön aikana osoitetaan kahden tai useamman opintokokonaisuuden osaamista. Tällöin arviointitieto on kyettävä erottelamaan ja tallentamaan opintokokonaisuuksittain. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 50.)

Arviointikeskustelusta tulee tallentaa vähintään seuraavat tiedot:

- kuka näytön antoi
- mikä oli näytettävä opintokokonaisuus ja oliko kyseessä osanäyttö
- missä näyttö annettiin
- mitä näytössä tehtiin
- minkä tasoista osaaminen oli arviointikohteittain arvioituna (yhteisarviointina annetut arviot)
- miten arviointia perusteltiin
- milloin arviointi suoritettiin
- ketkä arviointiin osallistuivat. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 51.)

Ammattiosaamisen näytön arvosana tallennetaan sekä opintokokonaisuuksittain että arviointikohteittain. Jos ammattiosaamisen näyttö on annettu yhden näyttötilanteen tai työssäoppimisjakson aikana, on arviointikeskustelun aikana mahdollista päättää näytön arvosana. Arvioinnin perustelut tallentuvat arviointikeskustelussa käytettävälle lomakkeelle arviointikohteittain. Jos opintokokonaisuuden osaaminen osoitetaan osanäytöillä, arvosana määräytyy osanäyttöjen yhteydessä tallennetun arviointiaineiston pohjalta. Näissä tapauksissa opintokokonaisuuden näytön

arvosana täytyy vielä erikseen päättää ja tallentaa arviointikohteittain. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 51.)

Opiskelija saa tutkintotodistuksen suoritettuaan opintonsa hyväksytysti. Tutkintotodistus sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen. Päättötodistus pitää sisällään kaikki tutkinnon ammatillisiin opintoihin, yhteisiin opintoihin ja vapaasti valittaviin opintoihin kuuluvat opintokokonaisuudet. Ammatillisista opinnoista annettavat arvosanat muodostuvat ammattiosaamisen näyttöjen ja muun arvioinnin perusteella. Jatko-opintoihin hakeuduttaessa opiskelupaikkaa haetaan päättötodistuksen arvosanoilla. Näyttötodistus sisältää vain ammatillisten opintojen opintokokonaisuudet. Todistus on suunniteltu ensisijaisesti työelämän tarpeisiin. Näyttötodistus antaa tietoa opiskelijan käytännön osaamisesta esimerkiksi rekrytointitilanteissa ja sen tarkoituksena on edistää nuorten työllistymistä. (Opas ammattiosaamisen näyttöihin.)

2.7 Opiskelijoiden ohjaus ja tukeminen

Opiskelijan tulee saada riittävästi ohjausta ja tukea ammattiosaamisen näyttöjen suorittamiseen. Tästä huolehtiminen on koulutuksen järjestäjän tehtävä. Opiskelija otetaan huomioon yksilönä ja häntä ohjataan moniammatillisena yhteistyönä. Opettajien lisäksi ammattiosaamisen näyttöihin voivat valmentaa esimerkiksi työpaikkaohjaajat, opiskelijatutorit ja opinto-ohjaajat. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 36.)

Opiskelun henkilökohtainen suunnittelu on keino tukea opiskelijaa opintojen etenemisessä, ammattiosaamisen näytön suunnittelussa ja suorittamisessa sekä ammattitaidon kehittämisessä. Yksilöllinen näyttö suunnitellaan niin, että opiskelijan vahvuudet ja tuen tarve otetaan huomioon unohtamatta kuitenkaan ammattitaitovaatimuksia. Opiskelijat, joilla on erilaisia oppimistyytlejä tai oppimisvaikeuksia, hyötyvät siitä, että näytön suunnittelu kytkeytyy osaksi opiskelijan henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa. Suunnitelmassa oppimisen yksilöllisyys voidaan ottaa huomioon. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 36.)

Opiskelija tarvitsee tukea ennen ammattiosaamisen näyttöä, sen aikana ja näytön jälkeen:

Opiskelijan tukeminen ennen ammattiosaamisen näyttöä

- tiedotetaan ammattiosaamisen näytöistä opintojen alkuvaiheesta lähtien
- selvitetään kunkin opiskelijan henkilökohtaisen tuen tarve (osaamisen alkukartoitukset)
- valmennetaan opiskelijaa itsearviointiin
- otetaan opiskelija mukaan suunnittelemaan omaa näyttöään
- perehdytetään opiskelija ammattiosaamisen näyttöihin hyvissä ajoin ennen näyttöä käymällä yhdessä opiskelijan kanssa läpi,
 - millaista osaamista opiskelijalta edellytetään näytössä
 - miten työssäoppiminen ja näyttö sovitetaan yhteen
 - kuka/ketkä ovat näyttöä arvioimassa
 - miten arvioidaan, mitkä ovat arvioinnin kohteet
 - miten opiskelija arvioi itse itseään
 - voiko näyttöjen aikana esittää kysymyksiä ja kuinka ne vaikuttavat arviointiin
 - miten arviointikeskustelut järjestetään
 - mitä tapahtuu, jos näyttö hylätään tai keskeytetään
 - miten näytöt vaikuttavat päättötodistukseen tulevaan opintokokonaisuuden arvosanaan.
- perehdytään mahdollisiin kirjallisiin ohjeisiin ja varmistutaan siitä, että opiskelija ymmärtää, mitä ammattiosaamisen näytössä on tarkoitus tehdä
- perehdytetään opiskelija näyttöpaikkaan ja sen työturvallisuusasioihin.

Opiskelijan tukeminen ammattiosaamisen näytön alussa ja aikana

- perehdytään näytön kuvaukseen ja tavoitteisiin esimerkiksi ammattiosaamisen näytöistä laadittujen toteuttamis- ja arviointisuunnitelmien avulla
- luodaan näyttöympäristöön turvallinen ja miellyttävä ilmapiiri

- ohjataan opiskelijaa yksilöllisen tarpeen mukaan, esimerkiksi tukemalla kirjallisten ohjeiden tulkitsemisessa tai ohjaamalla vaikean vaiheen yli kysymyksin
- käydään opiskelijan kanssa tarvittaessa kannustavia ja rohkaisevia keskusteluja näytön aikana
- selvitetään opiskelijalle edeltä käsin ohjauksen laadun ja määrän vaikutus arviointiin

Opiskelijan tukeminen ammattiosaamisen näytön jälkeen

- kerätään palautetta myös muilta työntekijöiltä, asiakkailta ja opiskelijoilta
- arviointikeskustelussa
 - keskustellaan näytöstä ja näytön aikana syntyneistä kokemuksista
 - määritellään opiskelijan osaaminen suhteessa arvioinnin kohteisiin ja kriteereihin opiskelijan itsearvioinnin sekä työpaikkaohjaajan ja opettajan tekemän arvioinnin perusteella
 - selvitetään opiskelijan vahvuudet ja kehittämiskohteet opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja/tai opettajan antaman palautteen pohjalta
 - kannustetaan opiskelijaa seuraaviin näyttöihin
- mikäli näyttö joudutaan keskeyttämään tai arviointikeskustelussa todetaan, ettei näyttöä ole suoritettu hyväksytysti, suunnitellaan uusintanäyttö ja mietitään ohjaus- ja tukitoimet, joiden avulla opiskelija voi saavuttaa vähintään tyydyttävän tason osaamisen
- tarvittaessa tarkennetaan henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia opiskelijan seuraavien näyttöjen ja opiskelijan tarvitseman tuen ja ohjauksen suhteen
- kootaan opiskelijalta ja työpaikkaohjaajalta palautetta näytön toteutuksesta, ohjauksesta ja arvioinnista näyttökäytäntöjen kehittämistä varten. (Millaista ohjausta ja tukea opiskelijat tarvitsevat? 2010.)

Ohjaus- ja tukitoimet ovat osa normaalia opetusta. Opettajan tai työpaikkaohjaajan tulee opetus- ja ohjaustyöhön sisältyen varmistaa, että

opiskelija on ymmärtänyt opetetun asian, selvittää epäselväksi jääneet asiat, korostaa opiskelijan vahvuuksia, kannustaa häntä itsearviointiin ja tukea opiskelijaa oman osaamisensa kehittämisessä. Myös ammattiosaamisen näyttöihin liittyvät tukitoimet ovat osa yleistä ohjausta. (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 36.)

3 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT JA TYÖELÄMÄ

Ammattiosaamisen näyttöjä ja niiden suhdetta työelämään on tutkittu suurelta osin oppilaitosten näkökulmasta. Jussila, Paavola ja Mahlamäki-Kultasen (2008, 20–21) mukaan ammattiosaamisen näytöt ovat lisänneet ammatillisten oppilaitosten ja työelämän yhteistyön määrää. Yhteistyö on aikaisempaa tavoitteellisempaa ja työelämälähtoisempää. Heidän tutkimuksensa mukaan yhteistyö on tullut jokapäiväiseksi toiminnaksi, mutta joissain oppilaitoksissa myös nähdään, että yhteistyö ei kiinnosta työelämää.

Työelämäyhteistyön kehittymistä on kuvattu sanoilla ”lisääntynyt”, ”laajentunut”, ”tiivistynyt” ja ”se on parantanut työssäoppimista”. Toinen merkittävä seikka on tavoitteiden, opetusmenetelmien ja arvioinnin lähentyminen työelämän näkökulmaa. Arvioinnin kohteet ja oppimisen tavoitteet ovat selkiytyneet. Ammatillisuus on lisääntynyt, sillä työelämälähtöiset tavoitteet ovat palauttaneet toiminnan ”maan pinnalle”. (Jussila, Paavola & Mahlamäki-Kultanen 2008, 21.)

Työssäoppimispaikkojen, joissa ammattiosaamisen näyttöjä voidaan suorittaa, löytyminen on koettu oppilaitoksissa pääosin helpoksi. Toisaalta jotkut oppilaitokset kokevat, että sopivien paikkojen löytäminen vaatii lisäponnistuksia. Aina myöskään työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt eivät liity toisiinsa. Esimerkiksi ensimmäisen vuoden opiskelijoille ammattiosaamisen näyttöjä on järjestetty myös pelkästään oppilaitosnäyttöinä. Perusteluina toteutustavalle on mainittu, että ensimmäisen vuoden opiskelijat voivat harjaantua ammattialalla ennen

näyttöjen viemistä työpaikoille tai opiskelijat voivat oppia näyttötilanteen oppilaitosympäristössä. (Jussila, Paavola & Mahlamäki-Kultanen 2008, 22.)

Ammattiosaamisen näyttöjen myötä työpaikkaohjaajien vastuu ja merkitys on lisääntynyt. Työpaikkaohjaajien koulutusta kaivataankin lisää. Joskus työpaikkaohjaajia on vaikea saada näyttötilanteiden arviointiin, koska arviointi vie paljon aikaa ja tämä aika on pois työpaikkaohjaajan omasta työstä. (Jussila, Paavola & Mahlamäki-Kultanen 2008, 23.)

Hakalan (2007, 70) mukaan työpaikkaohjaajat ovat todenneet ammattiosaamisen näyttöjen vaikuttaneen positiivisesti työssäoppimaan tuleviin opiskelijoihin. Oppilaista on tullut aktiivisempia kyselijöitä ja motivoituneempia. Opiskelijoita ohjaamalla oman työn mielekkyys on kasvanut ja oman toiminnan ja erilaisten työtapojen arviointi on lisääntynyt. Jotkut työpaikkaohjaajat kokevat, että työn määrä ja arviointi ovat helpottuneet, ja näytöt ovat hyvä ”loppukaneetti” työssäoppimisen päätteeksi. Asialla on kuitenkin myös käänköpuolensa. Ammattiosaamisen näytöt ovat tuoneet enemmän vastuuta ja lisänneet ainakin joksikin aikaa työmäärää; lisänneet paperityötä ja perehtymistä aiheeseen.

4 AMMATTIOSAAMISEN NÄYTÖT LIIKETALouden ALALLA SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTOSSA

Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönotto on ollut oppilaitoksille ja opettajille suuri muutos ja haaste. Savon ammatti- ja aikuisopistossa näyttöihin valmistauduttiin erilaisilla sisäisillä koulutuksilla. Tyypillistä koulutuksille oli, että niissä korostettiin ammattiosaamisen näyttöjen ja aikuisten näyttötutkintojen eroja. Opettajat olivat hämmentyneitä ja aluksi koko järjestelmä vaikutti sekavalta. Pikkuhiljaa uusi järjestelmä alkoi kuitenkin selkiytyä. Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottovaiheeseen olisi kaivattu lisää rahoitusta. Nyt resursseja jouduttiin siirtämään varsinaisesta opetustyöstä. (Auvinen 2010.)

4.1 Toimielin

Savon ammatti- ja aikuisopistossa yksi toimielin vastaa liiketalouden ja tietojenkäsittelyn ammattiosaamisen näytöistä. Toimielimessä on kymmenen jäsentä. Mukana on opettajia sekä esimiesedustaja Savon ammatti- ja aikuisopistosta, työelämän edustajia sekä opiskelijaedustajia. Toimielin kokoontuu tarpeen mukaan, mutta vähintään neljä kertaa lukuvuodessa. Haasteena on saada toimintaan aktiivisesti mukaan työelämän edustajia. (Auvinen 2010.)

Savon koulutuskuntayhtymän toimintasäännön mukaan kaikkien alojen opiskelijan arviointia koskevat oikaisuvaatimukset on annettu yhdelle ammattiosaamisen näyttöjen toimielimelle. Kuntayhtymän johtajan päätöksellä arvioinnin oikaisut käsittelee sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon ammattiosaamisen näyttöjen toimielin. (Peltola 2006.) Ammattiosaamisen näyttöihin liittyviä arvioinnin oikaisuvaatimuksia on ollut erittäin vähän koko näyttöjen olemassaolon aikana. (Auvinen 2010.)

4.2 Ammattiosaamisen näytöt ja työssäoppiminen

Savon ammatti- ja aikuisopistossa liiketalouden alan ammattiosaamisen näytöt pyritään antamaan työssäoppimisjaksojen yhteydessä työssäoppimispaikoissa. Joitakin näyttöjä joudutaan edelleen toteuttamaan oppilaitosympäristössä. Tällaisia ovat liiketoimintasuunnitelman ja markkinointisuunnitelman laatiminen. Näyttöillä osoitettava osaaminen määritellään opetussuunnitelmassa, tutkintokohtaisessa ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamis- ja arviointisuunnitelmassa. Suunnitelma on johdettu kansallisen ammattiosaamisen näyttöaineiston pohjalta opetussuunnitelmatyön yhteydessä ja toimielin on hyväksynyt sen. (Auvinen 2010.)

Opetussuunnitelman pohjalta jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen näyttösuunnitelma. Näyttösuunnitelmassa kuvataan millaista

osaamista työssäoppimispaikassa on mahdollista osoittaa ja millaisilla työtehtävillä tämä tehdään. Suunnitelmassa sisältää myös näytön ajankohdan ja opiskelijan sekä työpaikan tiedot. Henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laadinta aloitetaan oppilaitoksessa yhdessä opettajan kanssa ja sitä täydennetään työssäoppimispaikassa. Henkilökohtainen näyttösuunnitelma laaditaan jokaisesta näytöstä erikseen ja asiakirjat säilytetään myös oppilaitoksessa. (Auvinen 2010.)

Työpaikkaohjaajat perehdytetään ammattiosaamisen näyttöihin ja niiden arviointiin työssäoppimisjakson aluksi. Opettaja selventää, mistä ammattiosaamisen näytöissä on kysymys, mitä ja miten näyttöjä arvioidaan, millaista osaamista näytössä on tarkoitus osoittaa, missä vaiheessa näyttö voidaan antaa, mitkä ovat arviointikohteet ja kriteerit jne. Tarvittaessa asiat kerrataan myös ennen varsinaista näyttöajankohtaa. Työelämän edustajille on järjestetty yleistä koulutusta ammattiosaamisen näyttöihin ja liiketalouden työssäoppimiseen liittyen mutta niihin on ollut vaikeaa saada osallistujia. Työelämän edustajien perehdyttäminen on siis paljon työssäoppimista ohjaavien opettajien varassa. (Auvinen 2010.)

Ammattiosaamisen näyttö ajoittuu yleensä työssäoppimisjakson loppupuolelle, usein jakson viimeiselle viikolle. Jakson aluksi opiskelija tutustuu työpaikkaan ja työtovereihin sekä harjoittelee työssäoppimispaikassa suoritettavia tehtäviä. Työpaikkaohjaaja huolehtii opiskelijan perehdyttämisestä työpaikan käytänteisiin, työturvallisuuteen ja työtehtäviin. Työpaikkaohjaaja myös tukee opiskelijaa tämän valmistautuessa ammattiosaamisen näyttöihin. Ohjaava opettaja vierailee työssäoppimispaikassa tarpeen mukaan ja pitää yhteyttä työpaikkaan sähköpostin ja puhelimen välityksellä. (Auvinen 2010.)

4.3 Ammattiosaamisen osoittaminen

Merkonomiopiskelijat antavat kolmivuotisten opintojensa aikana keskimäärin kuusi ammattiosaamisen näyttöä. Tutkinnon yhteisissä ammatillisissa

opinnoissa (Liiketalous ja hallinto 40 ov) osaamista näytetään asiakaspalveluprosessin hallinnasta, liiketoimintasuunnitelman laatimisesta sekä talouteen ja tukitoimiin liittyvistä tehtävistä. (Liiketalouden perustutkinnon, merkonomien opetussuunnitelma 2006.)

Asiakaspalvelun ja markkinoinnin koulutusohjelmaopinnoissa ammattiosaamisen näytöillä osoitetaan mm. markkinointiviestinnän suunnittelun ja toteutuksen hallintaa, markkinoinnin kilpailukeinojen soveltamista ja markkinointibudjetin laadinnan hallintaa. Taloushallinnon koulutusohjelmassa ammattiosaamisen näytöillä osoitetaan mm. taloushallinnon järjestelmien ja työvälinohjelmien hallintaa, kykyä soveltaa erilaisia alaa ohjaavia säädöksiä ja lainsäädäntöä sekä taitoa arvioida yrityksen taloudellista tilaa. Toimistopalvelujen ja tietohallinnon koulutusohjelmassa ammattiosaamisen näytöillä osoitetaan mm. informaation käsittelyn ja asiakaspalveluprosessin hallintaa sekä erilaisten toimisto-ohjelmien osaamista. (Liiketalouden perustutkinnon, merkonomien opetussuunnitelma 2006.)

4.4 Näyttöjen arviointi

Savon ammatti- ja aikuisopistossa liiketalouden alalla pyritään siihen, että opiskelijan ammattiosaamisen näyttöjen arviointiin osallistuvat sekä opettaja että työelämän edustaja. Aina tämä ei ole mahdollista, ja tällöin ammattiosaamisen näytön arvosanan määrittää joko opettaja tai työpaikkaohjaaja. Tämän lisäksi opiskelija suorittaa itsearviointin. Työpaikkaohjaajalla tulee olla kyseisen alan ammatillinen koulutus tai vähintään kolme vuotta alan työkokemusta, jotta hän voi arvioida näyttöä. Pienissä työpaikoissa tämä saattaa joskus aiheuttaa ongelmia. Opiskelijoiden työskennellessä esimerkiksi sukulaistensa yrityksissä, saatetaan joskus törmätä myös jääviyskysymyksiin arvioinnin suhteen. Arvioiville opettajille suositellaan työelämädiplomin suorittamista. Arviointikeskustelussa opettajan yhtenä tehtävänä on varmistaa arvioinnin laatu ja tasapuolisuus. (Auvinen 2010.)

Liiketalouden opiskelijoille selvennetään jo opintojen alkuvaiheessa, mistä ammattiosaamisen näytöissä on kysymys. Asiaa kerrataan vielä ennen työssäoppimisjaksoa ja henkilökohtaista näyttösuunnitelmaa laadittaessa. Jos vaikuttaa siltä, että opiskelija ei vielä hallitse näytön edellyttämää osaamista, hän antaa näyttönsä myöhemmässä vaiheessa. Ketään ei päästetä näyttöön ”keskeneräisenä”. Opiskelija tietää tarkasti milloin hän antaa näyttöä ja kauanko näyttö kestää. Hän tietää myös arvioinnin perusteet ja arviointikriteerit. (Auvinen 2010.)

Näytön jälkeen opiskelijan kanssa käydään arviointikeskustelu. Opiskelija arvioi itse omaa osaamistaan ja tämän jälkeen työpaikkaohjaaja antaa oman palautteensa. Arviointikeskustelussa pyritään kannustavaan ja rakentavaan ilmapiiriin. Mahdollisuuksien mukaan palautetta pyydetään työtovereilta tai asiakkailta. Arviointikeskustelun yhteydessä pyydetään myös työpaikkaohjaajalta palautetta työssäoppimisjaksosta ja sen käytännön toteutuksesta. (Auvinen 2010.)

4.5 Työelämäyhteistyö ja opiskelijoiden oppiminen

Auvisen (2010) mielestä ammattiosaamisen näytöt eivät ole tuoneet merkittävää muutosta liiketalouden oppilaitoksen ja työelämän väliseen yhteistyöhön. Yhteistyö tiettyjen yritysten ja yhteisöjen kanssa on ollut melko aktiivista jo ennen ammattiosaamisen näyttöjä mm. työssäoppimisen kautta. Tietynlaista säännönmukaisuutta ja ”jämykkyyttä” yhteistyöhön on tullut.

Liiketalouden työssäoppimipaikoissa ammattiosaamisen näytöissä haastavaksi koetaan arviointi. Arvioinnin kohteita on paljon ja ne ovat epäselviä. Joillakin työpaikoilla kohteisiin voidaan suhtautua hiukan ”ylimalkaisestikin”, kun ei ymmärretä mitä kohdat konkreettisesti tarkoittavat. Koko järjestelmää pidetään monimutkaisena ja jäykkänä. (Auvinen 2010.)

Joissakin työssäoppimispaikoissa ammattiosaamisen näytöt sekoittuvat näyttötutkintoihin. Käsitteistö on vaikeasti ymmärrettävää eikä aina hahmoteta, mitä tutkintoa opiskelija on suorittamassa ja millaista osaamista häneltä voidaan edellyttää. Etenkin pienissä yrityksissä ongelmaksi on noussut myös se, että opiskelijoille ei haluta antaa esimerkiksi yrityksen talouteen liittyviä tietoja. Tällöin tiettyjen, taloudelliseen osaamiseen liittyvien näyttöjen antaminen kyseisellä työpaikalla on hankalaa. (Auvinen 2010.)

Auvinen (2010) kokee, että opiskelijoiden oppimisen kannalta ammattiosaamisen näytöt ovat olleet hyvä uudistus. Oppiminen on käytännönläheisempää ja opiskelijoiden yhteys työelämään on aiempaa tiiviimpi. Tämä on lisännyt opiskelijoiden opiskelumotivaatiota myös teoriaopinnoissa. Opiskelijoiden arviointi on muuttunut oikeudenmukaisemmaksi ja monipuolisemmaksi.

5 POHDINTA

Savon ammatti- ja aikuisopiston yhtenä keskeisenä pedagogisena lähtökohtana ja kehittämisen kohteena on koulutuksen lähentäminen ympäröivään maailmaan, erityisesti työelämään. Samoin ammatillisten perustutkintojen perusteita on uusittu työelämän näkökulmaa silmällä pitäen. Ammattiosaamisen näytöt ovat ainakin jossain määrin lisänneet työelämän ja oppilaitosten välistä yhteistyötä ja lisänneet ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuutta. Tästä näkökulmasta ammattiosaamisen näytöt ovat olleet myös liiketalouden alalla hyvä kehitysaskel.

Työelämän näkökulmasta ammattiosaamisen näyttöihin liittyy paljon paperityötä, jota monissa työpaikoissa vierastetaan ja jopa pelätään. Esimerkiksi kaupan alan suorittaviin töihin ei useinkaan kuulu vastaavia töitä. Työpaikoissa, joissa ammattiosaamisen näytöt ovat ennestään tuttuja, paperityön määrä on kohtuullinen. Uusien työssäoppimispaikkojen saamista järjestelmän monimutkaisuus saattaa kuitenkin jarruttaa. Selkeät, tiivistetyt ohjeet ilman koulutusalan termistöä rohkaisisivat uusiakin työpaikkoja

ottamaan työssäoppijoita. Joillakin aloilla käytössä oleva perehdytyspassi tai vastaava, saattaisi olla hyvä ratkaisu myös liiketalouden alalle. Passiin on listattu näyttöön liittyvät ohjeet ja valmistelut, ja opiskelijat keräävät siihen merkinnän aina, kun asia on käsitelty. Passista myös työpaikkaohjaaja näkee jo etukäteen, mitä häneltä ja työssäoppimispaikalta edellytetään.

Monissa työssäoppimispaikoissa ammattiosaamisen näytöt ja näyttötutkinnot sekoittuvat toisiinsa. Pienellä paikkakunnalla liiketalouden alan työssäoppimispaikkoja on rajoitetusti, ja opiskelijoita on suorittamassa sekä ammatillista perustutkintoa että ammatti- tai erikoisammattitutkintoa. Tämän lisäksi paikassa saattaa työskennellä opiskelijoita ammattikorkeakoulusta. Usein ohjaavat opettajatkin saattavat olla samoja henkilöitä. Tämä on seikka, joka oppilaitoksessa on syytä ottaa huomioon. Ohjaavalle opettajalle itsestään selvä asia ei välttämättä ole yhtä selkeä työpaikkaohjaajalle. Opiskelijan tultua työpaikalle, on työpaikkaohjaajalle tärkeää selvittää, millaista tutkintoa opiskelija opiskelee ja millaista osaamista häneltä voidaan edellyttää.

Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi koetaan työelämän näkökulmasta vaativana tehtävänä. Arvioinnin kohteita ja kriteereitä on paljon ja osa niistä on epäselviä. Siirtyminen arvioinnissa viisiportaisesta asteikosta kolmiportaiseen on varmasti ollut hyvä uudistus. Liiketalouden alalla työtehtävät ja sitä kautta ammattiosaamisen näytöt eivät aina ole kovin konkreettisia. Näytöstä ei useinkaan synny tuotosta, jota voidaan mitata tai käsin kosketella. Esimerkiksi asiakaspalvelutilanne ei välttämättä ole epäonnistunut vaikka asiakas poistuisi ostamatta mitään. Arviointia helpottaisi, jos arvioinnin kohteita olisi vähemmän ja ne olisivat konkreettisempia. Esimerkiksi elinikäisen oppimisen avaintaidoista osa on sellaisia, että niiden osoittaminen nykyisillä näytöillä on mielestäni erittäin haastavaa.

Liiketalouden työtehtävissä on yleensä aina tavalla tai toisella mukana asiakas. Työtä tehdään asiakkaan tarpeen tyydyttämiseksi. Opiskelijan osaamisen arvioinnissa olisikin tärkeää tiedustella myös asiakkaan kokemusta esimerkiksi palvelutilanteesta. Näin arviointiin saataisi lisää syvyyttä, konkreettisuutta ja monipuolisuutta. Tärkeää on tietysti huomioida, että

jokainen palvelutilanne on ainutkertainen ja asiakkaiden kokemukset palvelun onnistumisesta ovat subjektiivisia.

Työelämä on toivonut lisää ammattiosaamisen näyttöihin liittyvää koulutusta. Liiketalouden alalla on kuitenkin törmätty ongelmaan, että koulutustilaisuuksiin ei saada osallistujia. Kaupan ja palvelun alalla yritykset ovat usein pieniä, ehkä vain yrittäjän työllistäviä, ja tällöin yrittäjän aika ja jaksaminen ei välttämättä riitä koulutukseen osallistumiseen. Yrityksiä kannattaisi yrittää sitouttaa koulutukseen jo etukäteen ottamalla ne mukaan koulutuksen suunnitteluun: työssäoppimispaikoista voisi tiedustella toiveita koulutuksen ajankohdan, sisällön ja keston suhteen. ”Porkkanaksi” voisi tarjota vaikkapa illallisen, hyvän oheisohjelman ja pienen lahjan. Kulut olisivat varmasti kohtuulliset siihen nähden, että näin ehkä saataisi uusia työssäoppimispaikkoja ja vähennettäisi ohjaavien opettajien työtaakkaa. Tilaisuuksia voisi markkinoida myös mahdollisuutena yrittäjien väliseen verkottumiseen ja opettajien ja yrittäjien tapaamiseen. Ehkäpä paikalliset yrittäjäjärjestöt saataisi innostettua kannustamaan jäsenistöään mukaan.

Työssäoppimista ja ammattiosaamisen näyttöjä ohjaavien opettajien rooli on työelämän kannalta merkittävä. Opettaja vastaa siitä, että työpaikalla tiedetään mitä ammattiosaamisen näytöt tarkoittavat, kuinka näyttöjä arvioidaan ja kuinka opiskelijaa tulee tukea ja ohjata työssäoppimisen ja näyttöjen aikana. Työssäoppimisjakson aluksi suoritettava työpaikkaohjaajan perehdytys onkin tärkeässä asemassa, jotta työpaikkaohjaaja pystyy hoitamaan tehtävänsä opiskelijan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Ohjaavilla opettajilla tulee olla hyvät ja luottamukselliset suhteet työssäoppimispaikkoihin. Jopa työpaikkaohjaajan ja ohjaavan opettajan välisellä henkilökemialla on merkitystä.

Työpaikkaohjaajien rooli on kasvanut ammattiosaamisen näyttöjen myötä. He vastaavat osittain opiskelijan oppimisesta ja arvioinnista. Työtä on siirtynyt oppilaitoksista työpaikoille. Työpaikkaohjaajatkin varmasti kaipaavat palautetta ja tukea omalle työlleen, jota he tekevät opiskelijoiden kanssa. Palautteen antaminen on mielestäni ohjaavan opettajan tehtävä. Uskon, että työpaikkaohjaajia motivoisi, mikäli heitä muistettaisi tavalla tai toisella silloin

tällöin. Muistamisen ei tarvitse olla iso tai arvokas mutta kuitenkin jonkinlainen osoitus siitä, että he tekevät arvokasta työtä.

Ammattiosaamisen näytöt mahdollistavat työpaikkaohjaajien oman työn kehittämisen. Opiskelijoiden ohjaaminen ja arvioiminen pakottavat tarkastelemaan omaa työtä: mistä työni koostuu, mitä minun on osattava ja millaista tietoa hallittava, jotta pystyn suoriutumaan työstäni, millaista hiljaista tietoa työhöni sisältyy jne. Ammattiosaamisen näyttöjen hyödyntäminen työpaikoilla tästä näkökulmasta on mielestäni esimiesten asia. Työpaikkaohjaajina toimiville tulee varata riittävästi aikaa ja resursseja, jotta he pystyvät keskittymään kunnolla ohjaustehtäväänsä. Tätä kautta myös oma osaaminen ja ymmärrys omaa työtä kohtaan kasvavat.

Ammattiosaamisen näyttöjen on todettu lisäävän opiskelijoiden opiskelumotivaatiota. Tämä on havaittu myös liiketalouden alalla. Työssäoppimisjakson lopuksi suoritettava ja arvioitava näyttö ikään kuin todentaa opiskelijan osaamisen ja saa hänet yrittämään parhaansa. Näin työelämä saa työssäoppimisjaksoille aikaisempaa motivoituneempia opiskelijoita ja tätä kautta parempia työntekijöitä.

Pienissä työssäoppimispaikoissa, joita liiketalouden alalla suurin osa työpaikoista on, työssäoppijoiden ohjaamiseen käytetty aika on usein suoraan poissa tuottavasta työstä. Joissain vaiheessa törmätään liiketaloudenkin alalla luultavasti siihen, että työpaikat vaativat rahallista korvausta työssäoppijoiden ohjaamisesta ja näyttöjen vastaanottamisesta sekä arvioinnista. Oppilaitosten tulisikin varmistaa, että opiskelijoiden perusosaaminen on sitä tasoa, että työssäoppimispaikat kokevat saavansa myös konkreettista hyötyä opiskelijan työpanoksesta. Näin opiskelijakin voi kokea onnistumista, kun hän tietää olevansa oikeasti avuksi työpaikalleen.

5.1 Yhteenveto

Ammattiosaamisen näytöt ovat tiivistäneet oppilaitosten ja työelämän välistä yhteistyötä. Työelämän näkökulmasta ammattiosaamisen näytöt koetaan jossain määrin monimutkaisiksi ja ”paperinmakuisiksi”. Näyttöjen arviointi on haastavaa ja arvioinnin kohteita on liikaa. Koko ammatillinen koulutuskenttä on joillekin epäselvä. Toisaalta työpaikat kokevat, että ammattiosaamisen näyttöjen ansiosta opiskelijat ovat aikaisempaa motivoituneempia ja työpaikkaohjaajat voivat saada näyttöjen avulla ideoita oman työnsä kehittämiseen.

Työelämän näkökulmasta ammattiosaamisen näyttöihin liittyy siis seikkoja, joihin yksittäiset oppilaitokset eivät juuri voi vaikuttaa. Toisaalta oppilaitokset voivat lisätä ammattiosaamisen näyttöjen työelämälähtöisyyttä monin eri tavoin. Oppilaitosten tuleekin huolehtia, että työssäoppimispaikkoja ohjeistetaan ammattiosaamisen näyttöihin liittyen mahdollisimman selkeästi ja käytännönläheisesti. Ohjaavalla opettajalla tulee olla riittävästä ajasta ja innostusta perehdyttää työpaikkaohjaaja tehtävänsä. Ohjaavan opettajan asenteella on suuri merkitys. Näytön arviointi tulee käydä huolellisesti läpi ja arviointiin liittyvät kriteerit täytyy avata ja konkretisoida. Oppilaitosten kannattaa pitää työpaikkaohjaajista ja työssäoppimispaikoista hyvää huolta ja ottaa niitä mukaan ammattiosaamisen näyttöjen ja koko opetuksen suunnitteluun.

5.2 Kehittämishankkeen arviointi

Kehittämishankkeen tavoite oli kaksijakoinen. Työlläni halusin lisätä omaa tietämystäni ammattiosaamisen näytöistä ja tutustua oman alan eli liiketalouden alan käytäntöihin ja kokemuksiin näyttöihin liittyen. Toinen tavoitteeni oli pohtia liiketalouden alan ammattiosaamisen näyttöjä työelämän näkökulmasta. Pohdinnat ovat yleistettävissä myös muille aloille.

Kehittämishankkeeni ansioista minulla on nyt runsaasti ajantasaista tietoa ammattiosaamisen näyttöihin liittyen. Jos jossakin vaiheessa palaan opetustehtäviin, se on minulle helpompaa kehittämishankkeeni ansiosta. Sain myös selkeän käsityksen siitä, millaisia ammattiosaamisen näytöt ovat liiketalouden alalla ja kuinka näyttöjä käytännössä toteutetaan.

Ammattiosaamisen näyttöjen pohtiminen työelämän näkökulmasta jäi melko yleiselle tasolle. Hyvä jatkohankkeen aihe olisikin juuri tämän näkökulman syventäminen. Jos jatkaisin aiheen käsittelemistä, suorittaisin teemahaastatteluja liiketalouden alan yrityksissä ja yhteisöissä, jotka ovat olleet mukana toteuttamassa ammattiosaamisen näyttöjä. Työpaikkaohjaajilta saisi varmasti runsaasti hyödyllistä tietoa ja kehittämisideoita ammattiosaamisen näyttöjen ja koko ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyden parantamiseksi.

LÄHTEET

Ammattiosaamisen näytöt. Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun avoin oppimateriaali. Viitattu 16.2.2010.

http://aokk.jamk.fi/tyoelamaosaaminen/ammattiosaamisen_naytot.html

Ammattiosaamisen näytöt käyttöön. 2006. Opetushallitus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Arvioitava osaaminen näytöissä. 2010. Opetushallituksen verkkosivut. Viitattu 1.4.2010. <http://www.oph.fi/prime205.aspx>

Auvinen, H. 2010. Koulutuspäällikkö, Savon ammatti- ja aikuisopisto. Haastattelu 14.1.2010.

Hakala, R. 2007. Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutus opettajan ja työpaikkaohjaajan työkuvaan. Verkkojulkaisu opetushallituksen verkkosivuilla. Viitattu 12.4.2010.

http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/46856_ammattiosaamisen_nayttojen_vaikutus_opettajien_ja_tyopaikkaohjaajien_tyokuvaan.pdf

Jussila, A, Paavola, A & Mahlamäki-Kultanen, S. 2008. Ammattiosaamisen näytöt – kokemuksia ensimmäiseltä kierrokselta. Verkkojulkaisu opetushallituksen verkkosivuilla. Viitattu 10.4.2010.

http://www.oph.fi/download/46685_ammattiosaamisen_naytot_kokemuksia_ensimmäiselta_kierrokselta.pdf

Keränen, S. 2007. Teoksessa L. Soininen (toim.) Ammattiosaamisen näytöt. Osaamisen kehittämisen lippulaiva? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 75.

Liiketalouden perustutkinto, merkonomi. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. 2009. Opetushallitus. Viitattu 15.4.2010.

http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/112194_Liiketalous.pdf

Liiketalouden perustutkinnon, merkonomin opetussuunnitelma. 2006. Savon ammatti- ja aikuisopisto. Savon koulutuskuntayhtymä.

Miksi näytöt otetaan käyttöön? 2010. Opetushallitus. Opettajan verkkopalvelu. Viitattu 17.5.2010.

http://www.edu.fi/ammattikoulutus/ammattiosaamisen_naytot/miksi_naytot_otetaan_kayttoon

Millaista ohjausta ja tukea opiskelijat tarvitsevat? 2010. Opetushallitus. Opettajan verkkopalvelu. Viitattu 16.3.2010.

http://www.edu.fi/ammattikoulutus/ammattiosaamisen_naytot/millaista_ohjausta_ja_tukea_opiskelijat_tarvitsevat

Opas ammattiosaamisen näyttöihin. NÄKES – Näyttöjen arviointijärjestelmän kehittäminen Satakunnassa – projektin verkkojulkaisu. Viitattu 15.2.2010.

http://www.rao.rauma.fi/fileadmin/user_upload/pdf/N_KES-OPAS.pdf

Opastusta työpaikoille. Ammattiosaamisen näyttöjen arviointi. Verkkojulkaisu opetushallituksen verkkosivuilla. Viitattu 20.3.2010.

http://www.oph.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/46454_opastusta_tyopaikoille.pdf

Opetushallitus. 2010. Ajankohtaista ammattikoulutuksessa keväällä 2010. Tiedote 27/2010.

Peltola, P. 2006. Ammattiosaamisen näyttöjen toimielinten koulutusmateriaali. Savon ammatti- ja aikuisopisto.

Ylitervo, R. 2006. Ammattiosaamisen näyttöjen toimielinten koulutusmateriaali. Savon ammatti- ja aikuisopisto.